

T A P A S Z T A L A T C S E R E

ERDŐS JÓZSEF:

A CSEHSZLOVÁKIAI TANULMÁNYUTRÓL

1973. januárjában Erdős József a November 17. Egyetem Előkészítő Karának munkáját tanulmányozta, különös tekintettel az audiovizuális oktatásra. A tanulmányutról szóló jelentését itt közöljük.

Az első részben F. Kopeczky dékánnal és A. Stach igazgatóval folytatott beszélgetéséről számol be. /A szerk./

Kopeczky elvtárs általános tájékoztatást adott a Kar szervezeti felépítéséről, anyagi feltételeiről, a hallgatók összetételéről, stb. Minthogy a Kar cseh-angol-francia nyelvű ismertetői részletesen foglalkoznak ezekkel a kérdésekkel, s a dékán elvtárstól ezeket megkaptuk a NEI számára, az itt elhangzottakról felesleges beszámolnom.

Adolf Stach, a Mariánské Lázněben működő központ igazgatója a beszélgetés során a következő kérdéseket érintette:

- a./ a hallgatók kiválasztása, fogadása, szakválasztása, ill. szakváltóztatása, utólagos szelekciója.
- b./ a hallgatók csoportbeosztásának szempontjai, a közvetítőnyelv kérdése,
- c./ a nyelvi és szaktárgyi oktatás viszonya,
- d./ laboratórium
- e./ a tanulók délutáni foglalkoztatása,
- f./ fegyelem - munkafegyelem - házirend

a./ A hallgatók kiválasztásában nem is próbálnak beleszólni, /tesztlapok kiküldésével, stb./, mivel teljesen hiábavaló igyekezetnek tartják. A tőlük teljesen függetlenül kiválasztott hallgatókkal szemben azonban megérkezésük-től kezdve igen magas követelményeket támasztanak /állítólag a prágai orvostudományi egyetemen semmivel sem elnézőbbek a külföldi hallgatókkal

szemben, mint a cseh anyanyelvűekkel./ A hallgatók rögtön szakirányuknak megfelelő helyen és csoportban /itt orvosi szakirány van/ kezdik meg tanulmányaikat. Azokat, akik munka közben gyengébb képességeket mutatnak, néha már év közben megpróbálják más, kisebb igényeket támasztó pályára átirányítani. Aki év végén sikertelen záróvizsgát tesz /egy tárgy sikertelen vizsgálja esetén utóvizsgalehetőség van/, elvben betegezte tanulmányait Csehszlovákiában, s erről irást is kap. A. Stach szerint azonban a sikertelenül vizsgázók jelentős része /s csak kis hányaduk tanárai javaslatára alapján/ különböző okokból engedélyt kap az évismétlésre. Ezzel kapcsolatban azonban igen fontos észrevétel van:

Tapasztalatai szerint a másodéves hallgatók legnagyobb része sikeresen leteszi vizsgáit. Az egyetem elvégzésére azonban ritka kivételtől eltekintve egyikük sem képes. Akinek ugyanis az előkészítő tantárgy sikeres elvégzéséhez két év kell, annak egy egyetemi év végzéséhez három évre is szüksége lenne.

b./ csoportbeosztás - közvetítőnyelv:

Adolf Stach igazgató szerint a közvetítőnyelvre egyáltalán nem támaszkodnak, egyáltalán nem is tartják szükségesnek. Ennek megfelelően az anyanyelv illetve esetleges közvetítőnyelv a csoportbeosztásnál sem szerepel szempontként. A hallgatók csoportokba való beosztása /mivel a szakirány eleve adott/ érkezési sorrendben történik. A vegyes csoportokat kifejezetten előnyösnek tartja.

Mindez számomra elég meglepően hangzik, különösen annak ismeretében, hogy a cseh előkészítő intézet 1968-ban vietnami hallgatók számára készített egy nyelvi jegyzetet, 1970-ben kiadott tankönyvük pedig három különböző nyelven /angol, francia, spanyol/ megjelent kétnyelvű könyv. Igaz, legújabb, 1972-ben megjelent kezdő nyelvi jegyzetük egynyelvű, azonban ebben rendkívül nagy súlyt kap a tételes nyelvtanoktatás - igen kiterjedt latin terminológiával nehezítve. /Ugyanakkor Mariánské Lázněben az új könyvet általában még nem használják. /Ez nem A. Stach közlése./

c./ a nyelvi és a szaktárgyi oktatás viszonya:

Csak az első hónapban folyik tisztán nyelvi oktatás /ebből két hetet tesz ki az audovizuális-orális kurzus/, utána fokozatosan belépnek a szaktárgyak is. A szaktárgyak korai belépése sok nehézséget okoz, ugyanakkor

azonban elkerülhetetlennek tartják. A haladó szintű nyelvoktatás erősen szakirányú nyelvkönyvekből folyik. Ugyanakkor már decembertől külön /heti egy/ szakszövegfeldolgozó órát kapnak a hallgatók, melyhez Antonín Bytel és A. Stach speciális Szövegek könyvet, ill. tanári könyvet /hallás után feldolgozandó szövegek gyűjteménye és módszertani utmutató a Szövegek könyvhöz/ készített jegyzet formájában. Ezt az órát - tapasztalataink szerint igen magas fokon - maga A. Stach tartja a csoportokban. Náluk is előtérben álló kérdés a szaktanárok nyelvi /nyelvoktatási/ és a nyelvtanárok természettudományos továbbképzése, de a jelek szerint már jóval előbbre tartanak, mint mi.

d.) Labor /nyelvi laboratórium/

Nyelvi laboratóriumuk nincs, ennek megfelelően ilyen típusu munkát nem végeznek. Egyrészt az épület régi, s teljesen bizonytalan, mikor kerül sor általános felújítására, vagy esetleg akár kiürítésére is. Itt labort felszerelni (költséges volta miatt) nem látszik érdemesnek. Másrészt fenntartásaik vannak a laborban folyó oktatás hatékonyságát illetően. Stach szerint elméletileg nagyon jó eredményeket lehetne benne elérni. Ehhez azonban igen jó módszer, jó tananyag és speciális szakképzettségű tanár szükséges. Enélkül szerinte a befektetett energia /és pénz/ nem állhat arányban az elért eredménnyel.

e.) a tanulók délutáni foglalkoztatása:

Fontos kérdésnek tartja, de még sok megoldatlan feladatot lát ezen a téren. Elsősorban a tanulók tanulási módszereinek kialakítását, fejlesztését illetően. Véleménye szerint ezzel a kérdéssel nemzetközi szinten is érdemes lenne foglalkozni.

f.) fegyelem - munkafegyelem - házirend:

Az intézményben rendkívüli fegyelem van. Ébresztés, pontos étkezési idő, az iskolaépület kapuinak lezárása, a diákotthon bejáratának éjjeli szigorú zárvatartása /aki kint maradt, reggelig nem mehet be/ stb. A jelek szerint a hallgatók a szigorú fegyelmet teljesen természetesként fogadják. Ezt mutatja az iskolaépületben délelőtt uralkodó rend is.

Egyéni munkaprogramomban az audiovizuális módszerek alkalmazásának, valamint a laboratóriumi munkának s a technikai segédeszközöknek a tanulmányozása szerepelt.

I. AUDIOVIZUÁLIS OKTATÁS

I.) Audio-orális kurzus:

A kurzus 10 napos, 5 két-két napra tervezett lecke feldolgozásából áll. Napi 5 óra munkával így összesen 50 órás anyaguk van. Ezt délutáni egyéni munka is kiegészíti /napi egy-két órában, magnetofonnal és képeskönyvvel/. Az öt témakör:

- az osztály;
- a szoba;
- a család;
- az étterem;
- a város - az utca;

A kurzus célja:

A cseh artikulációs bázis kialakítása, a helyes kiejtés alapjainak lerakása, alapvető lexikai és kifejezőképesség nyújtása (kb. 350 szó), a legegyszerűbb kérdések megértésének és hasonló szintű feleletadás képességének biztosítása, ismeretnyújtás néhány alapvető nyelvtani jelenségről (nem, alany, tárgy, létige, a "bir" ige, a cseh mondat alapszórendje, stb. A 3-5. leckében - nem elsődleges feladatként - az írás alapjainak lerakása is helyet kap.)

Közvetítőnyelvet nem használnak - de a fonetikai gyakorlatokból nyelvtanulmányok szerint a tanár választ.

A munka alapja: 1.) magnetofonfelvételek

- 3 sorozat: a.) fonetikai gyakorlatok
- b.) szöveg, lexika, társalgás
- c.) nyelvtani gyakorlatok

2.) diáképek a "b" felvételekhez

3.) képeskönyv (házi használatra a "b" részek ismétléséhez)

a.) fonetikai gyakorlatok:

- a gyakorlandó hangtani jelenségeket tartalmazó, a hallgató számára zömmel érthetetlen szavak ismétlése
- a mondatritmust és az alapvető intonáció-variánsokat gyakoroltató mondatok (ezek zömükben a hallgató által már ismert - vagy az AOK alatt tanulandó mondatok.)

b.) szöveg, lexika, társalgás:

100 %-osan 4 ütemű ismétlési gyakorlatok. Leíró szövegek, szavak, szerkezetek, mondatok, dialógusok ismételtetése magnetofon, diaképe filmek, illetve a képeskönyv ábráinak segítségével.

A diaanyagot nem láttam, a képeskönyv rendszeres, jó minőségű s logikus elrendezésű képekkel, világos szimbólumrendszerrel.

c.) nyelvtani gyakorlatok:

Nálunk általában a laboratóriumban alkalmazott automatizációs gyakorlatok.

Ismétlés, kiegészítés, mondatátalakítás, kérdezés, felelet tisztán audi stimulus alapján. (Vizuális segédeszköz használata nélkül.)

Az audio-orális kurzusnak írásbeliség nélküli alkalmazásáról a cseh nyelv kollégák közül többen beszéltek negatív előjellel. Következményei ugyanazok, melyek nálunk is voltak alkalmazása idején. (A hallgatók arra stb. betűkkel próbálják rögzíteni a hallottakat, hallás alapján igyekeznek megkeresni a szótárban a szavakat, délután nem tudnak mit kezdeni idejkel, stb.) Bár a vizuálitás felhasználása némileg enyhíti a helyzetet,

A vizuális anyag a maga nemében jó, azonban - véleményem szerint - elvileg elhibázott alapokon nyugszik. A vizuálitást kizárólag illusztratív ill. szemantizáló funkcióban alkalmazzák. Csak ismételő gyakorlatoknál szerepel, tehát a magnetofon által megadott szó, mondat, szöveg kísérelőjeleként. (Pl. a nyelvtani gyakorlatoknál, ahol információs funkciója lehetne, nem alkalmazzák.)

2.) Egyéb vizuális anyagok:

Közepes méretű sokszorosított képek. A vietnamiak számára készült cseh nyelvkönyv kiegészítői. Sorszámokkal vannak ellátva, s így valóban könnyen alkalmazhatók. Alapfunkciójuk illusztratív, bár lehetőség van más jellegű felhasználásukra is.

Értesüléseim szerint ugyanehhez a könyvhöz készültek képsorozatok is. Egy-egy nagyobb méretű táblán 6-6 kép kap helyet. Egy (leíró jellegű) összefüggő szöveghez így 12-18 kép csatlakozik, melyeket a táblán, falon lehet elhelyezni.

A tanárok egy része feltehetően maga is készít szemléltető eszközöket, illetve készített diatülmeket. Ez azonban elég kivételes jelenség lehet. (Hogy erre van példa, azt viszont bebizonyította Antonin Bytel, akitől saját tervezésű és készítésű audiovizuális anyagával igen magas színvonalú órát láttunk.)

3.) Egyéb auditív anyagok:

Konkrét tapasztalataink ezen a téren nincsenek. Állítólag a vietnamiak számára készült nyelvkönyv szövegei megvannak, s a diákok rendelkezésére állnak magnetofonszalagon. Ugyanakkor legújabb tankönyvükhöz elkészültek a laboratórium számára a feltételek, ezen azonban még nem (vagy csak részben) állnak a tanárok rendelkezésére.

Az audiovizuális anyagok jelentőségét mutatja, hogy a tanárok jelentős része legszívesebben ma is az 1968-ban, vietnamiak számára készült könyvet alkalmazza. A később megjelent tankönyvek önmagukban véve - feltehetően jobbak - a korábbiak viszont behozhatatlan előnyt biztosítanak a hozzá készült segédanyagok.

II. AUDIOVIZUÁLIS TECHNIKAI BERENDEZÉSEK:

1.) Nyelvi laboratórium:

A Csehszlovákiában működő nyolc előkészítő központban összesen kb. négy van. Mariánské Laznéban nincs (nem is igénylik).

Zahrádkyban van, viszont gyakorlatilag nem használják. Egyetlen tanár végez alkalmanként laboratóriumi munkát, azonban az sem

igazi labormunka, inkább egyéni magnetofonos gyakorlás.

Az új tankönyvhöz készült laboranyagok feltehetően némileg megfogják változtatni ezt a helyzetet, de tény, hogy jelenleg a nyelvi laboratórium alkalmazása általában elég alacsony fokú.

2.) Vetítőberendezések:

A szaktermekben s a nyelvi termekben egyaránt megtalálhatók a diavetítők ill. epidiaszkópok. (Külön állványon, vagy asztalon). Ezer a téren a jelek szerint nálunk felszereltebbek. A rendelkezésre álló felszerelések alkalmazása azonban feltehetően elég ritka. Tíz óra látogatás alatt egyetlen alkalommal tapasztaltuk vetítőberendezés alkalmazását (A. Bytel - diavetítő).

Külön szeretném megemlíteni, hogy mindenkinek rendelkezésére áll ún. nappali vetítőberendezés, melynek segítségével nappali világosságban lehet a diavetítőt alkalmazni. (Erre nálunk is nagy szükség lenne; s mivel - a cseh kollégák szerint - az egyszerű berendezés rendkívül olcsó, beszerzése talán nálunk is elképzelhető.)

3.) Magnetofon: Nemcsak a tanároknak, hanem a diákoknak is rendelkezésükre áll - a meglátogatott központokban szobánként egy magnetofon.

A csehszlovákiai előkészítő központok feltehetően egyéb audiovizuális technikai eszközökkel is rendelkeznek, a látottak alapján ezen a téren felszereltségük - a labort leszámítva - jobb, mint nálunk. Érzésem szerint azonban, legalábbis a meglátogatott központokban, ezek kihasználtsága, akárcsak nálunk, minimális.

Feltétlenül beszélni kell végül még egy kérdésről: ez a programozott oktatás.

Értesüléseim, s a látott anyagok alapján programozott oktatásról a múltban a cseh előkészítő központokban nem lehet szó. Legújabb tankönyviük (jegyzet formában) Dr. Karla Hronova, Kveta Flickova, Dr. Jana Onerov Cestina pro cizince I-III, /a programozott oktatás bevezetésére irányuló

határozott törekvést mutatja. Ezt mutatja az is, hogy pl. Zahrádkyban egy un. metodikus egész évben csak a tankönyvhöz készít programot, melynek alapján a többiek már ebben az évben dolgoznak. Az elkészült tankönyv a tanárok nagy részének véleménye szerint sok szempontból elhibázott - s e véleménnyel a könyv feületes ismerete és néhány óra alapján könnyü, de talán nem megalapozott dolog egyetérteni - a programozott oktatás bevezetése azonban önmagában véve is igen jelentős tényező.